

Klassisk håndsrækning til afsløring af bullshit

BOKOMTALE: Den norske oversættelse af Aristoteles' *Sofistiske gjendrivelse* kan varmt anbefales, selv om udgivelsen som helhed kan synes at give nye læsere mindre hjælp til at forstå det krævende stof, end de har brug for.

Av Kristian Larsen, PhD i filosofi

Med Aristoteles' *Sofistiske gjendrivelse*, oversat af Tormod Eide, foreligger ottende bind i Vidarforlagets oversættelse af Aristoteles' værker til norsk. Man kan kun takke Vidarforlaget for at vælge at oversætte hele [Aristoteles](#), i stedet for at nøjes med hovedværker som *Metafysikken*, *Den Nikomakæiske Etik* og *Politikken*. Når projektet er afsluttet, vil der for første gang foreligge en oversættelse af alle Aristoteles' skrifter til et nordisk sprog, mens der længe har eksisteret komplette oversættelser af [Platon](#) til alle de skandinaviske sprog.

Når hele Aristoteles' værk ikke tidligere er blevet oversat ligger en del af forklaringen nok i værkernes natur. Mens Platon kan læses med lige stor fornøjelse af lægmænd og folk, der arbejder professionelt med Platon, er en del af Aristoteles' værker – navnlig de teoretiske, som *Metafysikken*, og de logiske, som *Analytikerne* – vanskeligt tilgængelige for andre end fagfilosoffer, idéhistorikere eller filologer, der specifikt har valgt at læse Aristoteles. I disse værker er Aristoteles' stil halsbrækkende, ofte indforstået, og til tider teknisk krævende. Man sætter sig ikke bare ned med Aristoteles i lænestolen som man kan med Platon. Aristoteles' værker skal studeres indgående, før de begynder at give mening.

Det gør det desto mere prisværdigt, at Vidarforlaget har valgt at oversætte hele Aristoteles' værk. Kan man ikke konsultere den græske originaltekst, er det bedste middel til at få en virkelig forståelse af Aristoteles nemlig at læse ham på ens eget modersmål (eller et, der er tæt på). For selv om Aristoteles kan være teknisk krævende, er hans sprog for det meste et dagligsprog, der blot bruges teknisk. Det fremgår også med al tydelighed af Tormod Eides fine oversættelse, der i det store og hele er let læselig samtidig med, at den trofast gengiver den græske originaltekst. Og værket, der her er oversat, er virkelig værd at fordybe sig i, om end det bestemt er blandt de mere krævende. At værket er krævende skal jeg vende tilbage til.

Falske gendrivelse

Sofistiske gendrivelse regnes traditionelt som ét blandt flere logiske værker, der har fået fællesbetegnelsen *organon*, hvilket på græsk blot vil sige værktøj. Teksten, der til tider har været anset for at være den afsluttende del af værket *Toposlære*, har i den nyere Aristotelesforskning stået noget i skyggen af andre værker, der indgår heri. Navnlig *Første* og *Anden Analytik* har været centrale for udlægningen af Aristoteles' logik og videnskabsideal.

MER OM ANTIKKEN: [Gudenes teater](#) • [Plotin ble positivismens motsats](#)

Men mens *Analytikerne* med rette ses som centrale for forståelsen af Aristoteles' syn på videnskabelig argumentation, er *Sofistiske gendrivelsers* interessant læsning hvis man ønsker at forstå baggrunden for Aristoteles' logik og ideal om videnskab. Samtidig er emnet, det behandler, af bredere interesse. Det skyldes, at værket sammen med *Topikken* behandler den såkaldte dialektiske argumentation, der i modsætning til en videnskabeligt sikker demonstration tager udgangspunkt i sandsynlige eller alment accepterede synspunkter (på græsk *endoxa*). De to værker behandler således den type af argumentation, man finder i en retorisk eller politisk debat, hvor en taler søger at argumentere mod et synspunkt fremsat af en modstander ved at støtte sig til alment accepterede meninger. *Topikken* analyserer hvilke former for dialektisk argumentation, der gives, mens *Sofistiske gendrivelsers* analyserer modargumenter eller gendrivelsers, der blot ligner korrekte gendrivelsers, men i virkeligheden ikke er det.

I Platons fodspor

Baggrunden for værket er således den type af argumentation, vi finder skildret f.eks. i Platons *Euthydemos*, hvor Sokrates' sofistiske samtalepartnere benytter sig af sproglig tvetydighed eller sammenblanding af essentielle og tilfældige egenskaber til at bevise hvad som helst, f.eks. at Sokrates, idet han ønsker at Kleinias skal blive vis – hvad han hævder ikke at være allerede – i virkeligheden ønsker at få Kleinias til at blive til noget andet end sig selv, en type argumentation mange af os kender fra Holbergs *Erasmus Montanus*. Aristoteles værk er en håndbog, der søger at bringe klarhed over sådanne situationer ved at redegøre for, hvad en gendrivelse er, samt hvilke typer af falske gendrivelsers, der findes og hvad de beror på.

Den Platonske motivation bag dette ses klart af værkets indledende kapitel. Her påpeger Aristoteles på den ene side, at der findes nogen, der anser det for fordelagtigt at forekomme at være vise, i stedet for virkeligt at være det (fordi de tjener penge på det). Det ligner en direkte reference til Platons værk *Sofisten*, hvor en sofist netop defineres som en, der forekommer at være vis uden at være det, fordi han har ordet i sin magt. På den anden side fremhæver Aristoteles, at den sagkyndige, der jo er sofistens modsætning, har som mål ikke selv at tage fejl på et givent område, samt at afsløre andre, der tager fejl. Det forudsætter evnen til at "aflægge regnskab" for ens eget synspunkt angående et givent emne, samt at "tage imod" eller afkræve modpartens synspunkt for at undersøge det. Det er det Sokratiske ideal om at mestre kunsten at føre en samtale, Aristoteles her beskriver.

MER OM ARISTOTELES: [Klassiker i ny form](#) • [Aristoteles og de første filosofene](#)

Den konkrete kontekst Aristoteles har in mente, når han skriver værket, er en debat mellem to modstandere i en filosofisk øvelsesdiskussion, der på mange måder minder om det, man kender fra amerikanske *Debate Clubs*. Sådanne diskussioner har formentligt udgjort en væsentlig del af

den filosofiske træning i Platons Akademi og i Aristoteles' Lykeion. Det betyder også, at en del af værket har mere historisk end almen interesse. Men den bredere (Sokratiske) baggrund for projektet betyder, at Aristoteles også har meget at sige, der er lige så relevant i dag, som det var for 2400 år siden. Man behøver ikke at tage udgangspunkt i amerikanske præsidentkandidater for at indse, at mange nutidige politikere ikke adskiller sig synderligt fra deres antikke kollegaer, der netop opsøgte sofister som Gorgias og Protagoras for at lære at tale så godt som muligt for deres sag. Også i dag argumenterer mange politikere for deres sag ved at prøve at undergrave modstanderens synspunkt med argumenter, der kan virke overbevisende for den, der ikke har forstand på emnet eller måske ikke er skolet i logik, men argumenter, som ved nærmere eftersyn viser sig ikke at holde vand.

Det burde være en demokratisk pligt at alle borgere blev bedre til at gennemskue den slags for at tvinge politikere til at holde sig til sagen – og gøre det på en saglig måde. Her vil et studie af Aristoteles bestemt ikke være af vejen.

Sparsom hjælp

Når alt det er sagt kan man dog som læser undre sig en smule over måden, Vidarforlaget har valgt at håndtere oversættelserne på. For mens værker som *Den Nikomakæiske Etik* eller *Politikken* kan læses uden alt for store forudsætninger – hvis man ellers anstrænger sig – er det ikke tilfældet med Aristoteles' mere krævende afhandlinger, herunder alle hans logiske værker. Her har man som læser brug for betydelig hjælp til at komme ind i stoffet, hvis man ikke allerede kender sin Aristoteles. Og den hjælp er ganske sparsom i nærværende oversættelse. Værket starter med en glimrende indledning af oversætteren, men de 12 sider, den udgør, skitserer kun i meget grove træk værkets kontekst og opbygning. En lidt længere indledning, der klart redegjorde for kontekst og, ikke mindst, relevans af værket, kunne have gjort det mere tilgængeligt for lægmanden. Ligeledes er værket forsynet med en ordliste og noter, der hjælper læseren ind i Aristoteles' terminologi, men begge dele er holdt unødvendigt korte: en mere omfattende ordforklaring, samt en kort kommentar til de ofte komplicerede kapitler, ville have været kærkomne.

Når man oversætter Aristoteles til norsk må målet vel trods alt være, at hans værker skal gøres tilgængelige for en større kreds af mennesker, end dem, der specialiserer sig i Aristoteles – og mange af disse har brug for en større håndsrækning, end Vidarforlaget har valgt at give.

På trods af dette kan Aristoteles' *Sofistiske gendrivelsler* varmt anbefales, både for den, der beskæftiger sig professionelt med Aristoteles, og for den, der blot ønsker almen oplysning om antikkens idealer om argumentationskunst, der trods alt har dannet fundamentet for store dele af den vestlige kultur. Om Aristoteles kan sige en ting med sikkerhed: man bliver klogere af at læse ham. Også selv om det kan kræve lidt overvindelse.

LES OGSÅ: [Hypatia](#) • [Den glemte arven](#) • [Platons erotiske verden](#)